

Adamowski, Janusz

"O prasie Polski Ludowej lat pięćdziesiątych"

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 28/3, 134-137

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bańdź publicystycznych. Jeśli mamy do czynienia z tego typu tekstami, zwracamy je autorom.

Andrzej Ślisz: Jestem oczywiście przeciw publicystyce i przesadnemu powtarzaniu pewnych spraw. Natomiast może powinniśmy akcentować dotychczasową rolę prasy w naszych dziejach politycznych i w ten sposób wskazywać na konsekwencje kryzysu czytelnictwa. Myślę np. o artykule o rewolucji oświatowej i kulturalnej w Polsce w latach 1945—1949. Czy taki tekst nie byłby teraz potrzebny?

Urszula Jakubowska: Panowie wspominali o problemach ruchu robotniczego i jego prasy oraz o okresie Polski Ludowej. Wydaje mi się, że potrzebne jest także nowe spojrzenie na historię prasy XVIII i pierwszej połowy XIX w. Pola badawcze są tutaj nieustannie poszerzane i nowe spojrzenie wydaje się bezwzględnie potrzebne.

Wiesław Śladkowski: Wróć jeszcze do kwestii planowania naszej pracy redakcyjnej. Mam tu na myśli naszą niewielką znajomość tego, co się dzieje w środowisku. Czy nie byłoby dobrze, gdyby redakcja występowała do ośrodków badawczych i osób pracujących nad interesującymi nas tematami z pytaniami ankietowymi dotyczącymi powstających książek, dyskusji itp.? Ułatwiłoby to nam pracę, wiadomo byłoby, jakie teksty czy recenzje wpłynęły do „Kwartalnika”. Przed laty taką ankietę przeprowadzał „Kwartalnik Historyczny”.

Jerzy Myśliński: Odpowiadając na Państwa zastrzeżenia, uwagi i propozycje, chciałbym najpierw poruszyć sprawę reklamy „Kwartalnika”. Gdybym wiedział, że Akademia — nasz wydawca — ma papier, żeby podwyższyć nakład, i gdybym był przekonany, że te następne — powiedzmy — 100 egzemplarzy znajdzie nabywców, to sam stanąłbym pod pomnikiem Kopernika i zaczął pismo reklamować. Natomiast sprawa wygląda tak, że mamy w naszej serii książkowej ciekawe monografie, które ukazują się w nakładzie 400 egz., a odbywa się to na zasadzie zleceń firmom wydawniczym przez Akademię. Upominałbym się natomiast o taki typ reklamy, jak powrót do spisów treści w języku angielskim, ewentualnie o krótką charakterystykę zamieszczanych artykułów, ze względu na fakt że 20% nakładu idzie za granicę. Jeśli zaś idzie o planowanie, nie zgadzam się z twierdzeniem, że nie znamy tego, co się robi w zakresie badań nad historią prasy.

I na zakończenie ostatnia uwaga. Ciekawym zjawiskiem, jakie ostatnio obserwujemy, jest fakt powstawania całego szeregu prac, w których historia prasy odgrywa rolę podrzędną. W Krakowie powstała np. rozprawa na temat przemysłu filmowego w Drugiej Rzeczypospolitej. Fragmentem tej rozprawy jest piśmiennictwo filmowe; dostaliśmy już artykuł na ten temat i będziemy go drukować. Myślę, że to pewne pozytywne novum w refleksji nad dziejami czasopism — połączenie z szerszymi zjawiskami, o co słusznie się upominamy.

Opracował Rafał Habielski

„O PRASIE POLSKI LUDOWEJ LAT PIĘCDZIESIĄTYCH”

Kolejnym przejawem ożywionej aktywności naukowobadawczej Pracowni Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego stało się dwudniowe sympozjum poświęcone prasie lat pięćdziesiątych, obradujące w dniach 19—20 maja 1988 r. w Warszawie.

W tym miejscu warto zaakcentować, iż kierowany przez prof. dr hab. Alinę Słomkowską zespół (wokół którego skupione jest stosunkowo liczne grono pracowników: praktyków i teoretyków dziennikarstwa, studentów — magistrantów, doktorantów oraz osób przygotowujących rozprawy habilitacyjne) od dłuższego już czasu prowadzi systematyczne prace badawcze nad historią środków masowego przekazu w Polsce Ludowej. Ich uwieńczeniem stały się monografie autorstwa członków tej grupy, kolejne tomy „Materiałów Pomocniczych do Nauki Historii Prasy Polskiej”, prace magisterskie i doktorskie, a także liczne jedno- oraz kilkuniedniowe spotkania i sympozja monotematyczne, których efekty, w postaci materiałów pokonferencyjnych, są już publikowane drukiem.

Majowe spotkanie w Instytucie Dziennikarstwa UW zgromadziło dość liczne grono specjalistów: historyków prasy, teoretyków masowego komunikowania i praktyków dziennikarstwa.

Obrazy plenarne sympozjum podzielono na cztery sesje, przy czym ostatnią z nich, popołudniową piątkową, całkowicie wypełnił dwuczęściowy pokaz filmu *The Survival from Poland*, uzupełniony niezwykle interesującą prelekcją dr. Jana Golca z Akademii Spraw Wewnętrznych, prezentującego w sposób kompetentny kwestie związane z istnieniem w Polsce w latach 1981—1987 prasy tzw. drugiego obiegu.

Pierwsze trzy sesje plenarne, a więc czwartkową przed- i popołudniową oraz piątkową przedpołudniową, poświęcono prezentacji licznych referatów i komunikatów, których bardziej szczegółowe omówienie skutecznie uniemożliwia, z jednej strony, szczupła objętość niniejszego sprawozdania, z drugiej zaś — objętość materiałów zaprezentowanych w trakcie obrad.

Otwarcia konferencji dokonał dyrektor Instytutu Dziennikarstwa UW doc. dr hab. Jerzy Olędzki, prezentując jej hasło wiodące oraz cel naukowy. Po jego wystąpieniu przewodnictwo obrad objął prof. dr hab. Jan Baszkiewicz. Udzielił on głosu głównemu organizatorowi imprezy — prof. Alinie Słomkowskiej, która wygłosiła referat wprowadzający: „Ewolucja prasy w latach pięćdziesiątych”. W wystąpieniu swym autorka, w sposób syntetyczny, omówiła zjawiska charakterystyczne dla prasy polskiej tamtego okresu, takie jak m.in. jej dyspozycyjność i monotematyczność (czy raczej „jednolitość” tematyczna, nie wspominając już o światopoglądowej) oraz zmiany zachodzące w łonie tej prasy w dekadzie lat pięćdziesiątych.

W wystąpieniu następnego mówcy, prof. dr hab. Franciszka Ryszki, domnowały wątki o charakterze ogólniejszym. Zwracając uwagę zebranych na fakt, iż historię najnowszą odróżnia od innych działów nauki to, iż wywiera na nią swe piętno świadoma działalność żyjących pokoleń, zastanawiał się on mianowicie nad ważną metodologicznie kwestią — od kiedy zaczyna się historia Polski Ludowej. Przy tej okazji mówca poruszył problem o znaczeniu fundamentalnym dla nauki, a więc sprawę źródeł oraz kwestię dostępności do nich — rzecz o znaczeniu kapitalnym z punktu widzenia każdego badacza.

Dr Mieczysław Adamczyk (Instytut Kształcenia Nauczycieli — Oddział w Kielcach) szerzej zaprezentował w swoim wystąpieniu zagadnienie sygnalizowane już wcześniej przez swego przedmówcę, a mianowicie przebieg dyskusji i sporów o periodyzację w historiografii Polski Ludowej; dyskusji bogatej, wielowątkowej i pełnej licznych, nie rozstrzygniętych problemów badawczych.

W kolejnym referacie, mgr Lidii Piwońskiej (ID UW) „Wytyczne Jakuba Bermana dla prasy”, ukazane zostały nie tylko sylwetka człowieka, który niepodzielnie kierował prasą w Polsce pierwszej połowy lat pięćdziesiątych, ale też i specyficzne metody stymulowania przezeń działalności ówczesnych środków masowego przekazu.

Dwa kolejne — i ostatnie w trakcie tej sesji — wystąpienia dotyczyły już niejako innej epoki w dziejach Polski Ludowej. Marek Kupis przedstawił pismo „»Po prostu« na VII Plenum KC PZPR w 1956 roku” (spotykając się z dość ostro sformułowanymi zarzutami ze strony doc. dr. hab. Wiesława Władyki — o czym niżej), zaś dr Włodzimierz Głodowski (ID UW) zaprezentował „Genezę i początki tygodnika »Polityka«”.

Sesję popołudniową, której przewodniczył prof. dr hab. Jerzy Myśliński, zainaugurowało wystąpienie prof. dr. hab. Bogdana Michalskiego „Podstawy prawne prasy w PRL”. Po nim uczestnicy sympozjum mieli okazję wysłuchania interesujących referatów: dr. Andrzeja Koziela „Prasa w dokumentach programowych PZPR (1948—1958)”, red. A. Leszka Gzelli „Środki społecznego przekazu w dokumentach Kościoła katolickiego (1945—1965)” oraz dr. Marka Nadolskiego (INP UW) „Prasa w dokumentach programowych ZSL” *.

Ostatnim „akordem” tej części obrad stało się wystąpienie dr. Andrzeja Zielińskiego („Rzeczpospolita”) nt. „Wzorce osobowe w prasie młodzieżowej”.

Piątkowe, przedpołudniowe obrady — którym przewodniczyła doc. dr hab. Anna Magierska — rozpoczęło wystąpienie doc. dr hab. Haliny Satkiewicz, poświęcone językowi prasy. Ciekawy referat ukazywał, poprzez porównanie treści numerów dwu wybranych roczników organu KC PZPR „Trybuna Ludu” (z 1952 i 1957), w jaki sposób w języku prasowym znajdowały odbicie zmiany społeczno-polityczne zachodzące w naszym kraju w latach pięćdziesiątych.

Kolejnymi mówcami w trakcie tej części obrad byli: dr Danuta Grzelewska (ID UW), prezentująca tekst „Prasa popołudniowa — koncepcje i spory”, oraz dr Stefania Flak-Meissner (ID UW), mówiąca o rodzimej prasie zakładowej.

Nieco odbiegał od głównego nurtu tematycznego obrad referat wygłoszony przez mgr. Józefa Lubińskiego (UJ) nt. „Polityka komunikowania (pojęcia i problematyka)”, lecz już bezpośrednio po nim następujące doniesienia ściśle się z owym zasadniczym tematem sympozjum łączyły. Były to mianowicie, w kolejności prezentowanych tekstów, wystąpienia: dr. Jana Golca „Z dziejów prasy resortu spraw wewnętrznych (pismo »Na straży demokracji« 1945—1954)”, Roberta Kuźnickiego i Sławomira Jankowskiego „Likwidacja pism w latach pięćdziesiątych”, Jerzego Kubraka „Powroty z emigracji w prasie (w latach 1955—1956)” oraz Mariusza Załuskiego „Głosy prasy w 1988 roku o kampanii prasowej z roku 1968”.

Wspomniany już wcześniej pokaz filmu, poprzedzony interesującą prelekcją dr. Jana Golca (który w swoim wystąpieniu zajął się m.in. geografią polityczną tzw. prasy podziemnej oraz programowymi koncepcjami prezentowanymi przez czołowych działaczy opozycji), zakończył drugi dzień tego wielce interesującego i pożytecznego sympozjum.

Warto podkreślić, że obradom plenarnym, zdominowanym wyraźnie przez referentów — którzy swoimi wystąpieniami wypełnili niemal całkowicie ich ramy — towarzyszyła również dyskusja, momentami ostra i polemiczna. Formułowano liczne zarzuty. Tak np. — o czym wspomniano wcześniej — doc. Wiesław Władyka zarzucił referentowi, iż jego tekst stanowi swoistą „zbitkę” wybranych cytatów, najczęściej o sensacyjnym wydźwięku i treści, a ponadto pozbawiony jest intelektualnego i refleksyjnego podkładu (wywołało to ripostę doc. Tadeusza Kupisa). Także doc. dr hab. Andrzej Ślisz w swojej wypowiedzi akcentował, iż obowiązkiem historyka jest nieustannie formułowanie pytań i postulatów badawczych, zaś w wielu zaprezentowanych na sympozjum wystąpieniach — ciekawych i cen-

* Dopełniające niejako całości obrazu i zaplanowane wcześniej wystąpienie red. Piotra Kościńskiego „Prasa w dokumentach programowych SD” z przyczyn od autora i organizatorów niezależnych nie doszło, niestety, do skutku.

nych źródłowo — takich właśnie pytań zabrakło. Z kolei dr Włodzimierz Głódowski ostro skrytykował metody stosowane przez językoznawców w ich badaniach prasoznawczych.

Pojawiły się też wnioski, aby wszystkie (fragmentaryczne w istocie) prace o charakterze analitycznym jak najszybciej zaowocowały znaczącą syntezą z zakresu historii środków masowego przekazu w Polsce Ludowej, choć przecież — jak to podniósł doc. Jerzy Olędzki — za wcześnie jest chyba jeszcze nawet na sformułowanie pełnej, obiektywnej oceny prasy lat pięćdziesiątych.

No, ale przecież takim właśnie naukowym sporom i dyskusjom służyć mają tego rodzaju spotkania. Jak bowiem podkreśliła w swoim końcowym wystąpieniu prof. Alina Słomkowska, było to robocze seminarium, jedno z kilku planowanych w rocznicowym roku siedemdziesięciolecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Służyło ono z pewnością dobrze sprawie konfrontacji różnorodnych opinii i stanowisk, prezentacji osiągnięć, wymianie doświadczeń, formułowaniu opinii i postulatów badawczych.

Janusz Adamowski